

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته علوم حدیث

گرایش نهج البلاغه

عنوان پایان نامه

بررسی تطبیقی مهارت‌های سخنرانی امام علی (علیه السلام) در نهج البلاغه

با دانش سخنرانی رایج

استاد راهنما

دکتر فیض اله اکبری دستک

استاد مشاور

ابوالقاسم اوجاقلو

دانشجو

مهدی یار محمدی

ماه و سال دفاع

مرداد ۱۳۹۰

یکی از راه‌های ارتباطی بین انسان‌ها که عنصری تأثیر گذار می‌باشد؛ زبان و سخن گفتن است. به ویژه هنر سخنرانی. در طول تاریخ، خطبا با استفاده از فنون و مهارت‌های سخنرانی، تأثیرات بسیاری را در وقایع مهم تاریخی با تحریک احساسات مردم و اقناع آنان به جای گذاشته‌اند. خطابه و سخنرانی دارای فنون و مهارت‌هایی است که امر اقناع را تسهیل و تسریع نموده و موجبات تمرکز مخاطبان و مستمعین بر روی سخنرانی می‌شود، این فنون دارای اشکال و وجوه مختلف می‌باشد که البته از میان آنها، می‌توان وجه مشترک میان خطبا را به دست آورد به طوری که اکثریت خطبا بر آن تمرکز داشته و از آن استفاده نموده‌اند. امام علی (علیه السلام) که - علاوه بر نخستین امام شیعیان و چهارمین خلیفه مسلمانان - به عنوان یک خطیب مشهور در طول تاریخ نام برده شده است، خطبه‌هایی از آن حضرت در کتاب نهج البلاغه و دیگر منابع تاریخی و روایی به جای مانده است که همان منابع، تأثیرات آن را در خود ثبت نموده است. با بررسی این خطبه‌ها در کنار آن قرأت تاریخی می‌توان به این نتیجه رسید که امام به صورت گسترده و با هنر و مهارت خاصی از این مهارت‌ها و فنون در خطبه‌های خویش استفاده نموده‌اند؛ حتی در برخی مواقع به نحو شایسته نسبت به جذاب ساختن این فنون اقدام نموده‌اند. از میان آنها، می‌توان فنون سیر منظم و منطقی خطابه‌های امام در بیان مقدمه، متن و نتیجه، ایجاد تنوع در مطالب از جمله استفاده از آیات، روایات، امثال، ضرب المثل، داستان، تاریخ، شعر و ... و ایجاد تناسب در میان موضوعات گوناگون یا حالات خود و نحوه بیان آن را نام برد که به طرز ماهرانه‌ای در خطبه‌های امام به کار رفته است. از سویی در برخی از فنون، امام به علت وظیفه مهم و خطیر امامت و هدایت مردم، آن هم با نگاهی به همه زمان‌ها و مکان‌ها، تغییراتی ایجاد نموده‌اند برای مثال در فن مربوط به رعایت میزان فهم و درک مخاطب و توجه به عنصر زمان و مکان، امام به دلیل اینکه در مقام انتقال علوم و معارف وحیانی و هدایت بشر - حتی برای زمان‌های آینده - بودند، گامی فراتر نهاده‌اند. همچنین در فن سازماندهی متن قبل از خطبه؛ امام به علت برخورداری از علم جامع الاطراف و تسلط کامل بر سخن به عنوان امیر کلام، نیازی به آن نمی‌دیدند. از جهت دیگر تأثیر خطبه‌های امام از حصار مکان و زمان گذشته و فراتر از زمان امام نیز تأثیرات عمیقی بر جای گذاشته است که مهمترین عامل این تأثیرات را می‌توان در شخصیت والای امام جستجو کرد. اجمالاً باید گفت اگر خطبا و سخنوران به ویژه مبلغان دینی مهارت‌ها و فنون خطابی امام را به عنوان الگوی کاربردی برای خود در نظر گیرند و از آن استفاده نمایند بدون شک می‌توانند آسان تر و درست تر به اهداف خود از خطابه دست یابند.

کلیدواژه‌ها: خطابه و سخنرانی، اقناع، تحریک احساسات، هنر بیان، تأثیر سخن و کلام.

فهرست مطالب

۱۰	..... فصل اول : کلیات
۱۱	..... ۱.۱ بیان مسئله
۱۲	..... ۱.۲ اهمیت و ضرورت
۱۲	..... ۱.۳ سؤالات تحقیق
۱۲	..... ۱.۴ فرضیات تحقیق
۱۳	..... ۱.۵ پیشینه تحقیق
۱۴	..... ۱.۶ تعریف مفاهیم
۱۴	..... ۱.۶.۱ تعریف خطابه
۱۵	..... ۲.۶.۱ تعریف فنون و مهارت‌های رایج
۱۶	..... ۱.۷ لِرکان خطابه
۱۷	..... ۱.۸ خطابه یا سخنرانی
۱۸	..... ۱.۹ تاریخچه سخنرانی
۱۸	..... ۱.۹.۱ سخنرانی در مفرغ زمین
۲۰	..... ۱.۹.۲ سخنرانی در صدر اسلام
۲۲	..... ۱.۱۰ تاریخچه نهج البلاغه
۲۶	..... ۱.۱۱ اصول و فنون رایج سخنرانی
۲۶	..... ۱.۱۱.۱ شخصیت سخنران
۲۸	..... ۱.۱۱.۲ مقتضیات حال
۲۹	..... ۱.۱۱.۲.۱ درک مستمعین
۳۰	..... ۱.۱۱.۲.۲ گرایش و عقاید مستمعین
۳۱	..... ۱.۱۱.۲.۳ زمان و مکان و موقعیت
۳۲	..... ۱.۱۱.۳ نظم منطقی سخنرانی
۳۳	..... ۱.۱۱.۳.۱ مقدمه سخنرانی
۳۶	..... ۱.۱۱.۳.۲ متن سخنرانی

۳۸	..... نتیجه گیری ۱.۱۱.۳.۳
۳۹	..... ایجاد تنوع در مطالب ۱.۱۱.۴
۳۹	..... پراکندگی مطلب در عین و ابستگی به هم ۱.۱۱.۴.۱
۴۰	..... تصویر سازی در ذهن مخاطب ۱.۱۱.۴.۲
۴۴	..... زیبایی های ظاهری و ادبیاتی ۱.۱۱.۴.۳
۴۴	..... مستندات ۱.۱۱.۴.۴
۴۵	..... تناسب در سخنرانی ۱.۱۱.۵
۴۹	..... تفاوت فنون خطابه و علوم بلاغی ۱.۱۲
۵۱	..... فصل دوم : فنون سخنرانی امام علی (علیه السلام) ۲
۵۲	..... شخصیت امام ۲.۱
۵۴	..... سرشت پاک امام و تربیت در دامان پیامبر ۲.۱.۱
۵۷	..... علم امام علی (علیه السلام) ۲.۱.۲
۶۰	..... شیوه زندگی آن حضرت و اخلاقیات مختص امام ۲.۱.۳
۶۱	..... مقتضیات حال ۲.۲
۶۲	..... میزان درک و فهم مخاطبان ۲.۲.۱
۶۸	..... مکان سخنرانی خطب ۲.۲.۲
۷۱	..... زمان سخنرانی خطب ۲.۲.۳
۷۵	..... سیر منطقی و منظم خطب ۲.۳
۷۶	..... مقدمه خطب ۲.۳.۱
۸۴	..... متن خطب ۲.۳.۲
۹۲	..... نتیجه گیری در خطب ۲.۳.۳
۹۶	..... تنوع در مطالب خطب ۲.۴
۹۷	..... پراکندگی مطلب در عین وابستگی به هم ۲.۴.۱
۹۹	..... تصویر سازی در خطب ۲.۴.۲
۱۰۰	..... خطابه بر اساس جریانات ۲.۴.۲.۱

۱۰۱	..... ۲.۴.۲.۲ بیان تاریخ و داستان
۱۰۵	..... ۲.۴.۲.۳ استفاده از تشبیه و تمثیل
۱۰۸	..... ۲.۴.۲.۴ استفاده از ضرب المثل
۱۱۰	..... ۲.۴.۳ استفاده از زیبایی‌های ظاهری و ادبیاتی در خطب
۱۱۶	..... ۲.۴.۴ استناد به آیات قرآن و احادیث پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)
۱۱۹	..... ۲.۵ تناسب در خطب
۱۲۷	..... ۳. فصل سوم: مقایسه فنون سخنرانی امام علی (علیه السلام) با فنون رایج
۱۲۸	..... ۳.۱ بررسی مقایسه‌ای
۱۳۱	..... ۳.۲ تفاوت‌های فن خطابی امام علی (علیه السلام) با فنون رایج
۱۳۱	..... ۳.۲.۱ رعایت میزان درک مستمعین
۱۳۵	..... ۳.۲.۲ زمان و مکان سخنرانی
۱۳۹	..... ۳.۲.۳ خطابه فی البداهه و عدم سازماندهی قبل از خطبه
۱۴۳	..... ۳.۲.۴ بیان مطالب و پرهیز از تکرار
۱۴۵	..... ۴. فصل چهارم: تاثیرات خطب امام علی (علیه السلام)
۱۴۷	..... ۴.۱ مهمترین عناصر تاثیر خطب
۱۵۰	..... ۴.۲ نمونه ای از تاثیر خطبه‌های امام در عصر امام
۱۵۰	..... ۴.۲.۱ تاثیر سخنان امام در فتح شریعه فرات
۱۵۲	..... ۴.۲.۲ تاثیر سخن امام بر خوارج
۱۵۳	..... ۴.۲.۳ خطبه غراه
۱۵۳	..... ۴.۲.۴ خطبه همام
۱۵۵	..... ۴.۲.۵ مقابله با غارتگران
۱۵۶	..... ۴.۳ تاثیر خطبه‌های امام در روزگاران بعد از امام
۱۵۶	..... ۴.۳.۱ تاثیرات تربیتی
۱۵۹	..... ۴.۳.۲ تاثیرات خطابی
۱۶۲	..... ۴.۳.۳ تاثیرات شناختی و علمی

۱۶۵ ..... ۵. فصل پایانی: نتایج و پیشنهادات

۱۶۸ ..... کتابنامه

الخلاصة

Abstract